

BESEDA UREDNIKA

Letošnja 19.-20. številka dokazuje, da naša revija redno izhaja že deseto leto, zato je prav, da uvodno uredniško besedo ob takšni jubilejni dvojni številki zastaviva nekoliko drugače. Najprej tako, da nas leto 2014 vse skupaj napelje na druge letnice, ki se letos ponujajo v spomin, opomin, izziv. Za revijo, za tiskano besedo, namenjeno v najširšem pomenu obeh besed »vprašanjem protestantizma«, so seveda najbolj neposredno pomembne (ob)letnice, povezane s protestantskimi tiskanimi besedami.

Dve taki letnici se nam v tem smislu posebej ponujata: 1564 in 1934.

Leto 2014 je za nas 450. obletnica izida Trubarjeve *Cerkovne ordninge* leta 1564. Lani je bila v protestantskem svetu deležna pozornosti 450. obletnica Heidelberškega katekizma, zato naj ob tem tokrat spomnimo, kako smo pred 14 leti po zaslugi Franca Kuzmiča dobili tudi njegov prvi slovenski prevod, ki je bil objavljen v tematski številki o protestantizmu revije *Poligrafi* (21-22/2001). Prav tako ne želimo prezreti 430. obletnice izida Dalmatinovega prevoda *Biblije* (1584). Če je poslovenjenje biblijskih besedil največji verski, jezikovni in literarni dosežek slovenske reformacije, pa je *Cerkovna ordninga* njeno najambicioznejše in potencialno najdaljnosežnejše in najbolj zaokroženo cerkveno, versko, teološko in – to lahko rečemo – tudi jezikovnopolitično besedilo. Cerkveni redi so bili v nemških deželah takratnega Rimskega cesarstva uradni, vrhovni oblastni, kar »državotvorni« dokumenti; pomenili so uradno (re)formiranje cerkvene organizacije v neki deželi. Nastajali so zato v sodelovanju verskih in teoloških avtoritet in deželnih oblastnikov, ki so jih imeli edini pravico izdati.

Določali so pravi verski nauk, pravi in veljavni način podeljevanja zakramentov in opravljanja obredov, postavljanje in izobraževanje duhovnikov, v tej zvezi tudi izobraževanje sploh, pa tudi še druga področja v organiziranosti deželne Cerkve.

Na tem mestu ne bi govorili o tem, da je Trubarjev slovenski cerkveni red tako rekoč neizogibno zadel na ne(je)voljo *katoliškega* deželnega kneza in bil prepovedan in/ali da je sploh bil le preizkus (ne)tolerantnosti habsburškega kneza do protestantske reformacije v njegovih deželah. Povedali pa bi, da nas fascinirata ambicija in (samo)zavest *Cerkovne ordninge* in Trubarja. Slovenski cerkveni red ni le še ena prvih knjig v slovenskem jeziku: je knjiga, ki v slovenskem jeziku določa, da se mora ljudem slovenskega jezika pravi stari nauk in evangelij oznanjati v slovenskem jeziku, da se morajo v tem jeziku opravljati vse božje službe in podeljevati zakramenti, da se morajo zato v tem jeziku in za uporabo tega jezika verniki in duhovniki tudi izobraževati ... *Cerkovna ordninga* demantira omalovažujoče razlage pomena in namena slovenskih protestantskih knjig, češ da so pač bile pedagoško sredstvo za širjenje protestantskih naukov med ljudi, ki niso razumeli drugega/nemškega jezika. *Cerkovna ordninga* je namenjena izobraženi eliti, cerkvenim in posvetnim funkcionarjem, ki so vsi znali nemško: od njih v slovenskem jeziku zahteva, da za ljudi slovenskega jezika v »cerkvi božji slovenskega jezika« pridigajo, opravljajo bogoslužje in delijo zakramente v slovenskem jeziku. To zahteva zaradi Božjega opravičenja in odrešenja ljudi, ki pride samo po veri; vera pa pride samo po pridiganju/oznanjanju in poslušanju Božje besede in po poslušnosti Božji besedi, ko ta pride do besede v človeškem jeziku oznanjevanja in poslušanja. To je poudaril že Matjaž Kmecl v prvem besedilu, ki smo ga objavili v prvi številki revije, in prav je, da po desetih letih ob obletnici *Cerkovne ordninge* to ponovimo.

Visoki, 450. obletnici *Cerkovne ordninge* posvečamo pozornost z različnimi prispevki. Sestavki Oppitza, Ahačiča in Fila govorijo o nedavno najdenem še enem ohranjenem izvodu v Znanstveni mestni knjižnici v Memmingenu. Govorijo o znanstvenokritični izdaji in njenem prenosu v sodobni slovenski knjižni jezik, za kar sta letos poskrbela Trubarjev forum in Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Obsežna razprava Jonatana Vinklerja pa na podlagi ponovnega pre-

gledovanja sočasnih virov ter analize razmerij med notranjeavstrijskimi deželnimi stanovi in deželnim vladarjem prikazuje Trubarjevo *Cerkovno ordningo* kot politično dejanje. Hkrati po skoraj sto letih prvič objavljamo slovenski prevod središčnega poglavja v Kidričevi prvi znanstveni monografiji o *Cerkovni ordningi*, ki je izšla leta 1919 v nemščini v Heidelbergu. Kidrič v njej izčrpno prikaže in analizira edini takrat znani izvod tega Trubarjevega dela v Dresdenski knjižnici. Ko je bil ta med II. svetovno vojno pri bombardiranju, kakor vse kaže, uničen, je bil prav do leta 1971 Kidričev prikaz edini dokument, ki je omogočal (posredni) vpogled v vsebino Trubarjevega cerkvenega reda. Leta 1971 je bil v meandrih vatikanske knjižnice najden še en izvod, ki je tja zašel v času tridesetletne vojne, ko so katoliški cesarski vojaki zavzeli in izropali protestantski Heidelberg, kot del vojnega plena pa poslali v Vatikan del tamkajšnje Bibliotheca Palatine. Še do lani je veljal za edini ohranjeni primerek.

Protestantska slovenska *Biblija* iz leta 1584 ni doživljala tako dramatičnih zasukov, vendar pa smo za rubriko *Bilo je povedano* tokrat s prav posebnim namenom izbrali razpravo jezikoslovca Antona Breznika iz leta 1917. Hoteli smo namreč opozoriti na nespodbitno in nepogrešljivo mesto Dalmatinovega prevoda v nizanju slovenskih lekcionarjev – začelo se je s Hrenovim – in sploh v slovenski literarni tradiciji, saj so ga, v odlomkih seveda, zmeraj znova objavljali skoraj do konca 18. stoletja in s tem ohranjali njegov visoki zgled slovenskega knjižnega jezika.

Vpogled v pogosto spregledani znanstveni delež protestantov (Bohorič, Megiser) v temelju slovenskega jezikoslovja – torej nekakšen kontrapunkt Trubarjevemu organiziranju Cerkve slovenskega jezika – pa po daljšem času odstira razprava Majde Merše o veljavi Megiserjevih dveh slovarjev (1592, 1603) in o njunih doslej še neraziskanih razlikah v zajemanju in podajanju slovenskega besedja. Ob podatkih o začetnikih slovenskega knjižnega jezika si kaže utrditi v zavesti tudi podatek: Megiser je s svojim slovarskim delom kodificiral slovenski knjižni jezik in njegovo gradivo uvrstil že nekaj desetletij po njegovem rojstvu v ugledna evropska večjezična slovarja (prim. prikaz Majde Merše v št. 3-4 naše revije leta 2006), iz katerih je potem črpalo nadaljnje slovensko slovaropisje.

Leto 1934 pa spominja, da letos poteka 80 let od sprejema *Barmenske izjave*, jasnega in brezkompromisnega teološkega ugovora (dela) nemških protestantov proti nacistični ideologiji in nacističnim pretenzijam tudi v nemški Evangeličanski cerkvi. To (še) ni bil ugovor proti nacističnim antisemitskim in drugim zločinom, ampak ugovor proti takemu povezovanju – in takemu razvezovanju – narodnega/političnega in cerkvenega/evangeljskega, ki je iz cerkve Božje besede in Kristusovega evangelija delalo nekaj drugega in je pripravljalo tla za to, da se kristjani sprijaznijo z zločini ali celo sodelujejo pri njih. Ne gre pozabiti, da je *Barmenska izjava* nastala v okoliščinah evforije in zanesenosti/zavedenosti v Nemčiji ob Hitlerjevem prevzemu oblasti 1933/34, ko so v Nemčiji in zunaj nje številni videli v Hitlerju in nacionalsocializmu sprejemljivega partnerja ali celo taktičnega zaveznika ter so sklepali z njim sporazume in kompromise (med prvimi tudi Vatikan s konkordatom julija 1933).

Karl Barth – vodilni avtor *Barmenske izjave* – je vseskozi poudarjal, da je sprevržena povezava narodnega, državnega in krščanskega pomembno prispevala že h katastrofi prve svetovne vojne (tudi 100. obletnice njenega začetka se letos spominjamo). *Barmenska deklaracija* je zato tudi odgovor in ugovor proti vsem (ne)svetim aliansam, ki z Bogom in evangeljskim poslanstvom nadgrajujejo ali utemeljujejo vsakokratne kolektivno-egoistične interese. Nov prevod *Barmenske izjave* smo objavili v lanski številki naše revije (prvi slovenski prevod lahko najdemo v že omenjeni tematski številki revije *Poligrafi*, 21-22/2001); pripravil ga je Leon Novak, ki je v okviru Študijskih večerov predaval o Izpovedujoči cerkvi nemških protestantov v času nacizma. Kontekstu njenega nastanka, se pravi nacionalsocialističnemu prevzemu oblasti in razmerju med Cerkvami in nacizmom, so bila poleg Novakovega posvečena še tri predavanja na Študijskih večerih Slovenskega protestantskega društva, ki jih objavljamo v tej številki (France Martin Dolinar, Marko Kerševan). Duhu takega razpravljanja o odgovornosti krščanstva in krščanskih Cerkva sta sorodna dva prispevka Petra Kovačiča Peršina: o etični preobrazbi kot pogoju sprave in o težavnih nalogah, pred kakršne je postavljen papež Frančišek.

V letošnjem zvezku revije začenjamo obeleževati še eno obletnico – 500 let *reformacije*. Z dvema prispevkoma namreč obravnavamo pro-

blematiko *tolerance*; ta je bila za leto 2013 izbrana za diskusijsko temo v okviru razprav, ki naj bi jih zajela »dekada reformacije«. Gre za prevod predavanja, ki ga je imel v Regensburgu ob dnevu reformacije leta 2013 Walter Sparr, in za prevod besedila Miroslava Volfa, ki je bilo objavljeno kot uvodni prispevek v zborniku za počastitev življenjskega jubileja prof. Petra Kuzmiča. Za leto 2014 je taka tema *politika in religija*. Razmišljanja o povezavah religije in politike oz. družbe – v duhu socialne filozofije in teologije in zlasti še teološke antropologije – se neposredno in posredno lotevajo prispevek Cvetke Hedžet Tóth o zelo aktualnih mislih škofa Grmiča, članek Matjaža Črničva o Jezusovi socialni kritiki in razprava Andreja Leskoviča o Blochovem pojmovanju utopije in utopistike. Sestavek Nadje Furlan Štante pa posredno nadaljuje razpravljanje o »ženskem vprašanju« v krščanskih cerkvah iz prejšnjih števil (Vladimira Mesarič Jazbinšek, Urška Mirt) in sistematično prikaže vlogo žensk in feminizma v medverskem in medkulturnem dialogu v okoliščinah sodobne globalizacije.

Na posebno področje v raziskovanju zgodovinskih in sedanjih razmerij med protestantizmom in skupnostjo usmerjajo pozornost prispevki o prekmurskem knjižnem jeziku in slovstvu v njem: Franc Kuzmič na podlagi svojega dolgoletnega preučevanja podaja pregled prekmurskega evangeličanskega slovstvenega ustvarjanja, Darja Markoja pa sociolingvistično prikaže položaj in vlogo prekmurščine od začetkov v času reformacije do sredine 20. stoletja. Po sporočilu uredništva (Leon Novak) je še vedno živa uporaba prekmurskega knjižnega jezika v evangeličanskih bogoslužnih obredih, čeprav ima Evangeličanska cerkev AV v Republiki Sloveniji od leta 2008 nov obrednik, ki je v knjižni slovenščini. V njem sta še ostala v prekmurščini *Apostolska veroizpoved* in *Gospodova molitev*, in sicer poleg slovenske knjižne različice. V večini evangeličanskih cerkvenih občin pri vsakem bogoslužju še zmeraj izpovedujejo vero in molijo očenaš v prekmurščini. Poleg tega v skoraj vseh cerkvenih občinah še uporabljajo staro pesmarico, ki je v prekmurščini. V pripravi pa je nova pesmarica, v kateri bo večina pesmi v skupnem slovenskem knjižnem jeziku in le manjšina v prekmurskem.

V rubriki *Portreti* tokrat predstavljamo Janeza Rotarja, nedavno umrlega slavista ter zaslužnega raziskovalca slovenskega protestan-

tizma 16. stoletja in med drugim tudi takratnega slovensko-hrvaškega sodelovanja, svoje načrtno navezovanje stikov z mladim rododom raziskovalcev pa nadaljujemo z objavo prikaza, kako je obravnavana erotična ljubezen v najstarejši slovenski književnosti, pri Trubarju in Dalmatinu na eni ter Kastelcu na drugi strani; prikaz je namreč nastal na podlagi diplomske naloge Luke Kelca na oddelkih za slovenistiko in sociologijo kulture Filozofske fakultete v Ljubljani.

Že nakazana in poudarjena tematika letošnje dvojne številke lahko dokaže, da si v reviji prizadevamo – podrobnejši vpogled v vse dosedanje številke bi to le še podkrepil – dojeti in obravnavati protestantizem v njegovih različnih načinih obstoja na Slovenskem. Obravnavali smo zgodovinski protestantizem 16. stoletja in njegovo vlogo pri oblikovanju jezikovne, kulturne in narodne identitete Slovencev; protestantizem, ki/kot obstaja danes v različnih Cerkvah in smereh, ki so izšle iz protestantske reformacije; obravnavali smo prispevke in posledice protestantizma za nastanek in obstoj pomembnih značilnosti modernih zahodnih družb in zahodne civilizacije; iskali smo odgovore na vprašanja o (z)možnostih krščanskega verovanja na protestantski način danes. Skratka: »vprašanja protestantizma« kot okvir za vsebino naše revije smo pojmovali hkrati kot vprašanja narodne identitete, kot civilizacijska in kulturna vprašanja, kot eksistencialna vprašanja – oziroma: vsa ta vprašanja smo pojmovali in obravnavali tudi kot vprašanja protestantizma (čeprav ne izključujoče in polasčajoče niti v eni niti v drugi smeri).

Misliva, da lahko opazimo, kako smo ostali zvesti tudi prizadevanju, da v okviru ene revije pri obravnavi »vprašanj protestantizma« združujemo različne stroke. Seveda se zavedamo, da je protestantizem deležen pozornosti in obravnave v okviru specializiranih revij posameznih strok in da je tudi prav, da je tako. Toda menimo, da je prav tudi, da vsaj ena revija daje prostor za srečanje različnih zornih kotov in različnih zvrsti obravnave različnih plasti protestantske problematike. Obstaja namreč nevarnost, da bi protestantizem opazovali zgolj kot arhivsko zgodovinsko problematiko ali zgolj kot variacijo sodobne religiozne scene ali zgolj kot vidik in učinek te ali one moderne ideologije ... Lahko smo zadovoljni, da so v reviji objavljali domači in tuji zgodovinarji in cerkveni zgodovinarji, protestantski in katoliški

teologi, umetnostni zgodovinarji, filozofi in sociologi, slovenisti in germanisti in da so sodelovali v njej brez pomislekov zaradi srečevanja različnih nazorov, idejnih prepričanj in verovanj. Lahko smo ponosni, da smo objavili prve slovenske prevode (delov) klasičnih protestantskih avtorjev in besedil: Zwinglijevih tez, Calvinovega spisa *Institutio religionis christianae*, Melanchthonove *Apologije*, zgodovinske *Formule concordie* in sodobnega *Leuenberskega soglasja*, prvi prevod iz Troeltscheve sociologije krščanstva ... Prav tako si štejemo v dobro, da smo s *Portreti* ponovno (Elze, Kidrič, Rupel idr.) ali na novo (Chráska, Michael Kuzmič, Sakrausky ...) dali zaslužen priznanje zaslužnim za znanstveno podobo o slovenskem protestantizmu. In še kaj je tudi brez našega naštevanja mogoče brez težav (u)videti v desetih letnikih revije.

Seveda pa nas običajno jubilejno (samo)spodbujanje ne sme zavešti, da ne bi uvideli, česa vsega od načrtovanega in zaželenega nismo dosegli. Očitno je osnovno dejstvo, da smo (p)ostali pravzaprav anali, »Jahrbuch«; številke, ki jih vsakokrat zapišemo ob letnici izida, izražajo željo, ne pa dejanskega ritma izhajanja revije v več številkah. Kadrovsko in finančno namreč česa več nismo zmogli. Še vedno izhajamo kot revija, ki jo izdaja zgolj društvo. Društvena revija pa svojim avtorjem ne more zagotoviti ne honorarjev ne uvrstitve v kategorije (»točke«), za katere sistem zahteva kot izdajatelja znanstveno institucijo – čeprav si upamo trditi, da s svojimi avtorji in ne nazadnje tudi s člani uredniškega odbora ne zaostajamo za merili znanstvenih revij. Nismo organizirali diskusij, okroglih miz in podobnega; smo pa po drugi strani bili soudeleženi pri nastanku in uspešnem uresničevanju društvenih študijskih večerov v ljubljanski Trubarjevi hiši kulture, ki so hkrati privedli do nastanka nove rubrike *Študijski večeri* v reviji. Revija tudi še ni v celoti (razen povzetkov) dostopna na spletu (bo pa kmalu).

Občni zbor društva je na pobudo uredništva 20. 3. 2014 sprejel sklep za *ustanovitev Mednarodnega uredniškega sosveta* (in ustrezni dopolnitvi pravil revije). Glavni in odgovorni urednik sta povabila v sosvet nekaj dosedanjih uglednih tujih sodelavcev revije, poznavalcev slovenskega protestantizma in uglednih predstavnikov sodobne protestantske teološke misli različnih usmeritev. Prizadevali smo si, da

bi bili v sosvetu predstavniki iz dežel in okolij, s katerimi je bil in je slovenski protestantizem v stiku (Nemčija, Avstrija, Italija, Švica, Hrvaška, ZDA ...), in hkrati predstavniki različnih relevantnih strok (zgodovina in cerkvena zgodovina, protestantska teologija, slovenistika, religiologija in kulturologija). Vsi povabljeni so povabilo v sosvet sprejeli in se jim za pripravljenost tudi na tem mestu posebej zahvaljujeva. Prepričani smo, da je njihovo sodelovanje v sosvetu reviji v čast in v pomoč. V sosvet smo nameravali povabiti tudi prof. dr. Volkerja Drehsena, sociologa in teologa, dekana Evangeličanske teološke fakultete univerze v Tübingenu, sodelavca revije in prijatelja, ki pa je letos februarja nenadoma preminil; s hvaležnostjo se ga spominjamo.

Izvršni odbor društva je po pooblastilu občnega zbora imenoval v mednarodni uredniški sosvet naslednje (po abecedi navedene) člane:

dr. Emidio Campi (univerzitetni profesor za cerkveno zgodovino na Teološki fakulteti univerze v Zürichu in nekdanji dolgoletni direktor Inštituta za zgodovino švicarske reformacije);

dr. Silvano Cavazza (univerzitetni profesor za moderno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Trstu);

dr. Luka Ilić (teolog in zgodovinar, raziskovalec na Leibnizevem inštitutu za evropsko zgodovino v Mainz);

dr. Matjaž Kmecl (redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, univerzitetni profesor za slovensko književnost Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani);

dr. Peter Kuzmič (univerzitetni profesor teologije, ustanovitelj in dolgoletni dekan Evangelijske teološke fakultete v Osijeku);

dr. Jochen Raecke (univerzitetni profesor za slovansko jezikoslovje na Filozofski fakulteti Univerze v Tübingenu);

dr. Karl W. Schwarz (univerzitetni profesor za cerkveno zgodovino na Evangeličanski teološki fakulteti Univerze na Dunaju);

dr. Walter Sparr (univerzitetni profesor za sistematično teologijo na Teološki fakulteti Univerze Erlangen-Nürnberg);

dr. Miroslav Volf (univerzitetni profesor teologije v ZDA, Yale University Divinity School, in direktor religiološkega in kulturološkega raziskovalnega središča, Yale Center for Faith and Culture).

Dopolnjeno je tudi uredniško vodenje revije. Nenad Hardi Vitorović, že doslej član uredniškega odbora, je prevzel naloge namestnika

BESEDA UREDNIKA

odgovornega urednika. Matjaž Kmecl je postal član mednarodnega sosveta revije in ni več član uredniškega odbora. Za nova člana uredniškega odbora sta bila imenovana dr. Peter Kovačič Peršin in PhDr, dr. Jonatan Vinkler, sodelavca revije, ugledna raziskovalca, publicista in urednika.

Hkrati z željo, da bi revija uspešno izhajala tudi v prihodnosti, se ponovno zahvaljujemo vsem, ki so z delovanjem in finančno podporo že deseto leto zapored omogočili izdajanje revije.

Marko Kerševan, Dušan Voglar